
tfriesland, waarvan leden Slomp geregeld om advies vroegen. Veel van zijn gemeenteleden hadden familie in de Duitse grensplaatsen, waarvan mensen uit Wilsum geregeld bij hem kerkten. Omgekeerd ging hij regelmatig voor in Nordhorn en Emlichheim en sprak hij herhaaldelijk op vergaderingen. Hoewel er sinds 1937 een preekverbod voor Nederlandse predikanten gold, ging hij hier tijdens illegale bijeenkomsten mee door.

Op 13 juli 1942 moest Slomp vanwege zijn zoveelste oproep tot sabotage van de Arbeidsdienst in een kerkdienst te Zwolle onderduiken. Aan het eind van dat jaar leerde hij in Winterswijk mevrouw H.Th. Kuipers-Rietberg (schuilnaam: 'tante Riek'), lid van het hoofdbestuur van de Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen⁴, kennen. Doordat zij ook in de grensstreek woonde, had zij samen met haar man Piet (schuilnaam: 'oom Piet') al veel verzetswerk gedaan. Samen met Slomp nam zij het initiatief tot de oprichting van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO), waarna hij op haar instigatie het hele land doorreisde om plaatselijke afdelingen op richten. Dit bezorgde hem al gauw zijn schuilnaam Frits de Zwerver. Doordat hiervoor gebruik werd gemaakt van het gereformeerde netwerk van organisaties had de LO aanvankelijk een gereformeerd karakter.⁵ In augustus 1943 en daarna werd de LO, die zou uitgroeien tot de grootste landelijke verzetsorganisatie, nog met de Landelijke Knokploegen (LKP) uitgebreid.⁶

Eind 1997 ontdekte Slomps zoon, de emeritus-predikant dr. J. Slomp, in de nalatenschap van zijn vader het concept van het nooit uitgegeven document, dat in dit artikel centraal staat. Ofschoon dat enkele kranten kort na de ontdekking al aandacht aan deze vondst besteedden, verdient deze tekst vanwege de inhoud in zijn geheel te worden gepubliceerd.⁷

Hoewel onbekend is of hij dit met een bijzondere bedoeling schreef, valt hier toch wel met enige zekerheid iets over te zeggen. De mogelijkheid dat het hier om de tekst van een toespraak gaat, moet worden uitgesloten. De LO had hem na de spectaculaire bevrijding door de LKP uit

⁴ Eppo Kuipers, *Er was zoveel werk nog te doen ... Tante Riek en oom Piet in de jaren '40-'45* (Winterswijk 1988); H.J.Ph.G. Kaajan, 'Rietberg, Helena Theodora' op <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn6/rietberg>. Dit lemma verschijnt later ook in druk in deel 6 van het *Biografisch Woordenboek van Nederland*.

⁵ Jan Ridderbos, 'De mens als onderdeel van een groter geheel. Het belang van de (bevolkings-)groep bij de geschiedschrijving van de Duitse bezetting' in: George Harinck (red.), *Tussen lijdelijkheid en verzet. Gereformeerden in bezettingstijd* (Ad Chartasreeks nr. 8) (Barneveld 2005) 11-22.

⁶ *Het Grote Gebod*, 7-8; 114. *Trouw*, 9 augustus 1952; L. de Jong, *De Bezetting*, dl. iv (Amsterdam 1964) 83-86. Idem, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* (wetenschappelijke editie), dl. vi ('s-Gravenhage 1975) 126-128; Jan Hof, *[Vastberaden in verzet]. Frits de Zwerver. Twaalf jaar strijd tegen de Nazi-terreur* (Den Haag 1995⁷) 95-122; H.J.Ph.G. Kaajan, 'Slomp, Fredrik' op <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn6/slomp>. Dit lemma verschijnt later ook in druk in deel 6 van het *Biografisch Woordenboek van Nederland*.

⁷ Het manuscript maakt deel uit van het archief van F. Slomp, dat thans nog bij zijn zoon J. Slomp te Leusden berust, maar dat aan het NIOD te Amsterdam zal worden geschonken. T.g.v. Slomps 100^e geboortedag verscheen onder de titel 'Is dat dan fout? Ja zeker' door Frits de Zwerver (Ds. F. Slomp) een bekorte, licht bewerkte versie (met transcriptieverschillen t.o.v. de hier afgedrukte tekst) in: *Trouw*, 5 maart 1998. In: *Friesch Dagblad*, 7 maart 1998 verscheen in de rubriek 'Commentaar' onder de titel 'Frits de Zwerver ... en zijn hartekreet' een artikel, gebaseerd op het manuscript. In: *De Reformatie*, 5 mei 2001 verscheen van de kerkhistoricus H. Veldman onder de titel 'Frits de Zwerver: 'Men merkt in de prediking heel weinig van bestrijding van het nationaal-socialisme.''' n.a.v. bevrijdingsdag een becommentarieerde parafrase van het manuscript met een aantal uitgebreide citaten.